

Emigrácia ruského obyvateľstva v ruskom vedeckom diskurze

Terézia Seresová

Abstract

Emigration of Russian Population in the Russian Scientific Discourse.

The article deals with the issue of Russian emigration after the collapse of the Soviet Union until 2018 from the perspective of Russian scientists. With the help of discourse analysis, it presents the situation of Russian emigration, government documents and conclusions prepared by the Russian side. In the first part, the article deals with government documents and analyzes them. The second part describes the emigration of highly qualified workers - brain drain. The third part analyzes the emigration of the young population. The aim of the article was to approach the issue of Russian emigration, to confirm or refute whether the Russian scientific community relevantly points to the state of emigration.

Keywords: russian emigration, brain drain, young emigrants, Russian federation.

Kľúčové slová: ruská emigrácia, odliv mozgov, emigrácia mladého obyvateľstva, Ruská federácia.

Úvod

Ruská akademická obec sa v poslednom desaťročí vo väčšine prípadoch zaoberá vo svojich výskumoch imigráciou obyvateľstva do Ruskej federácie. Táto problematika je pre vedenie krajiny, odborníkov a vedcov aktuálna, nakoľko Rusko v súčasnosti čelí demografickej kríze a jedným z riešení získania populácie je práve imigračná politika. Ako uvádza Rjazantsev vo svojom výskume (2016), Rusko je druhou krajinou v počte žijúcich imigrantov na jej území, hneď po Spojených štátoch amerických. Naše domnienky potvrdzuje aj Vládny koncept imigračnej politiky s rozhl'adom do roku 2025 (2018), v ktorom vláda sformulovala koncept imigračnej politiky s cieľom prilákať pracovnú migráciu do krajiny a eliminovať nelegálnu imigráciu.

Ruská federácia napriek tomu, že je považovaná za imigračnú krajinu, čo potvrdzujú rôzne medzinárodné organizácie (OBSE, OSN, IOM, doložiť v zdrojoch) čelí od rozpadu Sovietskeho zväzu početnej emigrácii. Od roku 1991, kedy Zákon o vstupe a odchode z krajiny povolil slobodné cestovanie a samotnú migráciu obyvateľstva, zaznamenala Ruská federácia nárast emigrácie. Roky po rozpade Sovietskeho zväzu boli pre Ruskú federáciu známe ako emigrácia do "blízkeho zahraničia" a to do bývalých krajín ZSSR, v rozmedzí rokov 1991-2014 emigrovalo z RF 4,9 milióna občanov, z toho približne 67% tvorili emigranti do krajín bývalého ZSSR. 90. roky boli rovnako typické pre emigráciu do krajín ako Nemecko, Spojené štáty americké a Izrael, ktoré mali proimigračnú politiku založenú na prijímaní ľudí na základe národnosti (Stratfor 2019). Ruská vedecká obec označuje obdobie 1990-2000 ruskej emigrácie za nestále, bez konkrétnej štruktúry a neustále sa vyvíjajúce (Aleškovskij 2011, Aleškovskij a Bočarova 2014, Achijezer 1999, Denisenko 2003, Uškalov a Malacha 1999, Ioncev 1999, 2001; Zajončkovskaja 2001, Lokosov 2014, Rjazancev a Grebeňjuk et al. 2014).

Podľa Vorobjovej et al (2018) väčšinu ruskej emigrácie môžeme rozdeliť do nasledovných kategórií: utečenci, etnickí migranti, vedecká komunita, emigrácia za zamestnaním, emigrácia pre podnikateľské účely, študenti, emigrácia strednej triedy, emigrácia za účelom manželstva, emigrácia pre opätovné zjednotenie rodiny. Emigračná nálada nasledujúcich rokov prevládala väčšinou medzi sociálnymi skupinami v Rusku, ktoré využili príležitosti na slobodné opustenie krajiny, aby si našli kvalifikované a lepšie platené zamestnanie, jednoduchšie a bezpečnejšie podmienky pre podnikanie a život v cieľovej krajine.

Náš článok analyzuje problematiku ruskej emigrácie spracovanú ruskou vedeckou obcou po rozpade Sovietskeho zväzu. Počas výskumu pre náš článok sme použili diskurzívnu analýzu, počas ktorej sme skúmali jednotlivé štúdie, články a výskumy ruskej vedeckej obce v problematike ruskej emigrácie a komparatívnu analýzu, kde sme porovnávali ako v jednotlivých témach pristupujú vedci k danej problematike a v čom sa ich závery odlišujú.

Článok je rozdelený do troch kapitol, z ktorých prvá kapitola analyzuje ruské vládne dokumenty, ktoré sa zaoberajú, respektíve nezaoberajú emigráciou z Ruskej federácie z pohľadu ruskej vedeckej obce. Druhá kapitola približuje pracovnú emigráciu vysokokvalifikovaných odborníkov a vedcov, takzvaný "braindrain" a posledná kapitola sa zameriava na emigráciu mladého obyvateľstva a problematiku s ňou spojenú. Cieľom článku je čitateľovi priblížiť ruskú emigráciu so strany ruských vedeckých pracovníkov, či reflektujú absenciu vládnych dokumentov a v akom rozsahu analyzujú problematiku ruských emigrantov.

Ruské vládne dokumenty zaoberajúce sa emigráciou

Údaje o aktuálnom stave ruskej emigrácie môže vedecká obec získať z vládnej inštitúcie Rosstat (Federálna štátna štatistická služba), ktorá každý rok zverejňuje údaje o migrácii na území Ruskej federácie v publikácii „Veľkosť a migrácia obyvateľstva Ruskej federácie“ a „Demografická ročenka Ruska“. Druhým zdrojom pre údaje o migrácii, v našom prípade o emigrácii je Federálna migračná služba. Údaje z týchto dvoch publikácií majú značné nevýhody a rezervy pre odchýlky v počtoch emigrovaných ruských občanov v porovnaní so štatistickými úradmi hostiteľských krajín (Seresová 2021). Ako dôvod týchto diskrepancií je nahlasovanie, respektíve odhlasovanie trvalého pobytu, nakoľko mnoho ľudí si neodhlásilo trvalý pobyt v Ruskej federácii, napriek tomu, že žijú dlhšiu dobu v zahraničí.

Ako vyplýva z našej diskurznej analýzy vládnych dokumentov, zaoberajúcich sa migračnou politikou, vláda Ruskej federácie sa v súčasnosti zaoberá viac imigračnou politikou, ako zamedzeniu, respektíve predídaniu emigrácie. Faktom zostáva, ako sme spomínali vyššie v článku, že Ruská federácia je považovaná za imigračnú krajinu a centrum migračnej problematiky predstavuje práve imigrácia. Na druhej strane však považujeme za dôležité poznamenať, že Koncept štátnej migračnej politiky Ruskej federácie na obdobie do roku 2025 (2018) sa otázkami ruskej emigrácie fakticky nezaobera a v konečnom dôsledku predstavuje komplikácie pre efektívnu implementáciu migračnej politiky, nakoľko sa zaoberá iba jednou časťou migrácie. Koncepcná migračná politika daného štátu by mala aj podľa ruských vedeckých odborníkov na migráciu v sebe zahŕňať nielen imigračnú stratégiu ale aj emigračnú (Ioncev, Rjazancev, Ionceva 2016).

Samotné oficiálne prejavy ruského prezidenta obyvateľstvu sa v rámci problematiky migrácie na území RF sústreďujú najmä na imigračnú politiku ako kľúč k riešeniu demografickej krízy (Poslanie Prezidenta Putina 2006). Zákon, ktorý sa zaoberá emigráciou z RF je Federálny zákon Ruskej federácie z roku 1996 (Fed Zakon 1996) „O postupe pri odchode z Ruskej federácie a vstupe do Ruskej federácie“. V článku 15 vyššie spomínaného zákona je zavedených niekoľko obmedzení pre občanov Ruskej federácie pri odchode z krajiny. Tento dokument (článok 15) v prvom rade zavádza niekoľko obmedzení pri výstupe občanov z Ruskej federácie. Právo občana na odchod z krajiny môže byť obmedzený v prípade, ak je občanovi umožnený prístup k tajným informáciám, štátnym tajomstvám, občan je predložený ako podozrivý alebo obvinený z neplnenia si povinností, ktoré mu právne prikázal súd a podobne. Hlavným právnym faktorom, ktorý môže brániť odchodu občana z RF je existencia záväzkov voči štátu. Je dôležité podotknúť, že žiaden vládny dokument nenarába so sociálno-psychologickým

aspektom a to zamedziť emigrácii takým spôsobom, aby občan sa cítil potrebným vo vlastnej krajine a mal také životné podmienky, ktoré by ho neprinútili emigrovať.

Ioncev a spol. (2016) upozorňujú, že napriek značnému nárastu ruskej emigrácie po roku 1991, vláda RF nevytvorila jednotný komplexný systém pre údaje o emigrácii z Ruskej federácie a takisto počte ruských emigrantov zdržiavajúcich sa v zahraničí. Ruská vedecká obec sa pri skúmaní ruskej emigrácie môže opierať o niekoľko zdrojov štatistických informácií ako sú údaje z Ruskej federálnej štatistickej služby (Rosstat); Federálnej migračnej služby Ruska; údaje z ruského ministerstva zahraničných vecí; odborné posudky; údaje zo štatistických úradov krajín, ktoré prijali emigrantov z Ruska, ako aj údaje z medzinárodných organizácií ako sú OSN, IOM, OECD. Podľa Ionceva a spol. (2016) štatistické úrady jednotlivých krajín, v ktorých žije ruská emigrácia uvádzajú vyššie čísla ako ruské štátne úrady a tým spôsobom môžeme predpokladať adekvátnejší rozsah ruskej emigrácie. Ioncevov výskum potvrdzuje naše odhady, že napriek statusu Ruskej federácie ako imigračnej krajiny, je číslo ruskej emigrácie takisto relevantné a zasluhuje pozornosť nielen vedeckej obce, ale aj pozornosť vo vládných dokumentoch orientovaných na migráciu v Ruskej federácii.

Ruský "brain drian"

Pri analýze emigrácie vedeckej obce a vysokokvalifikovaných odborníkov je potrebné spomenúť, že emigrácia spomenutých odborníkov a vedcov bola prítomná už za celého obdobia Sovietskeho zväzu ako aj po jeho páde a prebiehala aj počas 90. rokov. Motívy na odchod z krajiny bývali vo väčšine prípadov primárne politické, prípadne bol politický režim v pozadí a nízka životná úroveň v popredí ako motív pre emigráciu (Sorokina 2010, Vorobjova et al. 2018).

Väčšinu postsovietskej emigrácie tvoria ľudia s vysokoškolským vzdelaním (Timofejeva 2009) ako vedeckí pracovníci, lekári, programátori, učitelia, strojní a stavební inžinieri. Podľa Rjazanceva a Pismennej (2013) väčšina ruskej vzdelanej a vysokokvalifikovanej emigrácie smeruje do USA, Nemecka, Izraela a ostatných európskych krajín ako Francúzsko, Švajčiarsko. Môžeme predpokladať, že emigranti (nakolko sa jedná o vysokokvalifikovaných odborníkov, vysokoškolských učiteľov a vedcov) smerujú do týchto krajín pre ich kvalitný už existujúci školský systém s dôrazom na vedu a v neposlednom rade vyššiu životnú úroveň, ako im môže ponúknuť ich domovská krajina.

Ioncev a spol. (2016) vo svojom výskume poukazujú na odliv vysokoškolských odborníkov a vedcov a približujú čitateľovi veľkosť ruskej vedeckej diaspóry po celom svete. Rjazancev a Pismennaja (2013) vo svojej práci upriamujú pozornosť na ruský brain drain, takzvaný odliv mozgov a konkrétne na odliv mladého, vzdelaného a pracovne aktívneho obyvateľstva. Podľa štúdie Rjazanceva a Pismennej v období rokov 2002 – 2010 opustilo ruskú federáciu okolo 35 tisíc vysokoškolských odborníkov (via Rosstat) a s prihliadnutím na nerovnosti údajoch o emigrácii môžeme predpokladať, že čísla emigrovaných vysokoškolských pracovníkov je vyšší. Zaujímavým zistením Rjazanceva a Pismennej (2013) bola zmena emigračného toku vysokoškolských odborníkov a špecialistov po roku 2010, kedy sa zmenšilo množstvo vysokoškolskej emigrácie a zvýšilo množstvo dočasnej vysokoškolskej emigrácie. Podľa autorov si dočasní emigranti nechávajú v RF nehnuteľnosti a udržiavajú komunikáciu s príbuznými, neznamená to však, že sa v budúcnosti určite do RF vrátia. Ruská vedecká obec poukazuje na nedostatky vo vládnych projektoch na prilákanie odídených vedeckých a vysokoškolských pracovníkov. Podľa slov vedeckej obce sú projekty ako Skolkovo (Ministerstvo školstva vytvorilo finančne ohodnotené programy pre návrat ruských vedcov pôsobiacich v zahraničí) a Rosnano nedostačujúce a zbytočne polarizujú už tak rozdrovenú ruskú vedeckú obec. Samotní vedci kritizovali tieto projekty, nakoľko finančná pomoc pre vedeckú obec pôsobiacu na území Ruskej federácie v spomínaných projektoch zmienaná nebola. Projekt Skolkovo pre návrat vedcov, však podľa slov Rjazanceva a Pismennej (2013) nebol úspešný a ruskí vedci sa nevrátili do Ruskej federácie naspäť. Rjazancev a Pismennaja (2013) hovoria o možnosti pretrvávania a navýšenia emigrácie vysokoškolských a vedeckých pracovníkov v budúcich rokoch.

Pruss (2006) vo svojej práci poukazoval na ruských vedcov, pôsobiacich v Spojených štátoch amerických. Podľa odhadov Americkej národnej vedeckej nadácie odišlo z Ruska od rozpadu ZSSR asi 70 - 80% matematikov a 50% teoretických fyzikov - špecialistov známych po celom svete. V skôrých 10 rokoch 21. storočia bolo sedemnást ruských vedcov súčasťou Národnej akadémie vied USA a vyzdvihol ruských vedcov a vysokoškolských prednášajúcich, ktorí pôsobia na amerických univerzitách. Ako príklad uviedol Katedru teoretickej fyziky na Univerzite v Minessote, kde je od roku 1994 pracovným jazykom ruština. Je dôležité poznamenať, že ruskí vedci pôsobiaci v zahraničných inštitúciách dosahujú významný úspech v zahraničí (Perminova 2004). Analýza databázy Scopus ukázala, že viac ako 50 % publikácií ruskej vedeckej diaspóry a najviac citovaných ruských vedcov (44 %) pôsobí v USA (Rjazancev, Pismennaja 2013). Podľa Ammo-

sova (2003) smerujú ruskí programátori do štátu Kalifornia a to konkrétne do Silicon Valley.

Emigrácia mladého obyvateľstva

Bajkov et al sa vo svojom výskume zaoberajú emigráciou mládeže a jej dôsledkami. Samotnú emigráciu mládeže definuje Organizácia spojených národov ako "ľudí vo veku 15-24 rokov" (OSN). Bajkov et al. (2018) Ruská sociológia definuje pojem „mládež“ ako skupinu populácie pre ktorú sú hlavnými kritériami identifikácie dve zložky: sociálna (záujmy, hodnoty, postavenie) a demografická (vek). Súčasné vekové hranice pojmu „mládež“ sú v rozmedzí od 14 do 30 rokov. Spodná hranica je spravidla určená rokmi 14-16 a horná hranica rokmi 25-30. Ako uvádza Rostovskaja, Rjazancev (2015) práve ruská legislatíva uvádza spomenuté vekové rozhranie pre pojem mládež.

Štúdia z Centra pre demografiu ISPI RAS sa vo svojom výskume zaoberala sociologickými prieskumami medzi mladými ľuďmi, ktoré zahŕňali odborné rozhovory o problémoch emigrácie a hromadným sociologickým prieskumom študentskej mládeže (2015-2016). Rozhovory prebiehali v rôznych časových rozmedziach s mladými ľuďmi s ruským občianstvom, ktorí v čase rozhovorov (2010-2016) žili v zahraničí (okolo 60 osôb). Veľkosť opýtanej vzorky v rámci sociologického prieskumu študentskej mládeže bola 574 študentov vo veku 16 až 30 rokov, z toho 48 vysokoškolákov a 25 postgraduálnych študentov; podľa pohlavia - 291 (50,7%) opýtaných - dievčatá, 283 osôb (49,3%) - chlapcov. Výber respondentov sa uskutočnil v deviatich oblastiach Ruska: Moskva, Moskovská, Čeljabinská a Belgorodská oblasť, Krasnodarský, Stavropol'ský, Prímorský a Krasnojarský kraj a republika Komi. Štúdia dôvody migrácie mladých ľudí z Ruskej federácie charakterizovala do nasledujúcich kategórií: odchod z krajiny za trvalým pobytom (vrátane manželskej emigrácie), dočasná pracovná emigrácia, dočasná emigrácia za vzdelaním (vrátane odchodu z dôvodu stáže, kultúrnych a vedeckých výmenných programov).

V štatistických údajoch kompetentných úradov RF o emigrácii sme počas analýzy spozorovali absenciu a výrazné rozdiely medzi oficiálnymi štatistikami ruských úradov a úradov krajín, do ktorých ruské obyvateľstvo emigruje (Seresová 2021), na tieto nedostatky v ruskej vedeckej obci poukazujú aj (Rjazancev 2016, Ioncev et.al 2016). Mnoho ruských občanov žije v krajinách za hranicami RF bez toho, aby boli vyradení z registra o trvalom pobyte v Rusku, nakoľko registrácia emigrácie ruského obyvateľstva je spätá práve s registráciou trvalého pobytu v RF. Aj v tomto prípade štúdie uka-

zujú, že štatistiky hostiteľských krajín vo vzťahu k ruským občanom sú presnejšie ako štatistiky RF (Rjazancev, 2010; Rjazancev, Pismennaja, 2013). Bajkov et al. poukazujú na zložitejšiu situáciu ohľadom emigrácie medzi mladými ľuďmi, nakoľko je pre ňu špecifická vysoká migračná mobilita a rôznorodosť jej foriem, pre ktoré je komplikovanejšie sa dostať k presnejším údajom. Dalším bodom v zložitej identifikácii mladých ruských emigrantov je rozsah emigrácie ruskej mládeže v kontexte migračných kanálov, pretože v krajine neexistuje jediný a ucelený informačný zdroj o emigrácii mládeže.

Štúdia vo svojom výskume rozdelila, ako sme vyššie spomenuli, ruskú emigráciu mladého obyvateľstva do viacerých kategórií. Prvú kategóriu predstavuje emigrácia mladých ľudí a detí za účelom trvalého pobytu v zahraničí. Spravidla sa uskutočňuje spoločne s rodičmi alebo prostredníctvom medzinárodnej adopcie. Ako sme spomínali v úvode po rozpade ZSSR bola emigrácia ruských občanov za účelom trvalého pobytu smerovaná najmä do troch krajín „klasickej emigrácie“ – Spojených štátov amerických, Nemecka a Izraela (Numbers and Migration, 2015). V posledných rokoch však dochádza k významnej diverzifikácii cieľových krajín nazývaných „nová emigrácia“ (Fínsko, Bulharsko, Česká republika, Turecko, Austrália, Nový Zéland, Thajsko, krajiny Latinskej Ameriky) (Rjazancev, 2017). Pod túto kategóriu zaraďuje štúdia aj emigráciu ruských dievčat do zahraničia za účelom manželského zväzku. V období 1991-2015 predstavovala emigrácia žien až 50 % celkovej emigrácie ruského obyvateľstva. Celkový počet mladých ľudí (14-29 rokov), ktorí za obdobie 1994-2014 zmenili trvalé bydlisko v RF za trvalé bydlisko mimo územia RF predstavoval 1,2 milióna ľudí. Výsledky sociologického prieskumu, ktorý spomíname vyššie poukazuje na to, že pätina respondentov uvažovala o emigrácii do zahraničia: 4% hľadali relevantné informácie, 16% je za určitých okolností pripravených emigrovať a 53,5% nie je pripravených.

Druhú kategóriu predstavujú študenti, takzvaná "dočasná" emigrácia mladých ľudí z Ruska, ktorá sa začala v 90. rokoch 20. storočia, po páde ZSSR a zintenzívnila sa v rokoch 2000 - 2015, kedy finančne zabezpečení rodičia mali prostriedky na zahraničné štúdium pre svoje deti. Okrem toho edukačnú emigráciu stimulovali programy na podporu vzdelávania zahraničných študentov, ktoré založili v USA, Kanade, Austrálii, v európskych a ázijských krajinách. Ako príklad môžeme uviesť Nemecko, v ktorom je vzdelávanie na univerzitách pre cudzincov bezplatné. Bajkov et.al (2018) poukazujú vo svojom výskume na najväčší počet ruských študentov spomedzi zahraničných na nemeckých univerzitách. Bajkov (2018), Rjazancev, Pismennaja (2013) poukazujú na absenciu údajov o emigrácii študentov v ruských štatistikách. Organizácia Unesco vo svojich štatistických údajoch

naopak reflektuje počet ruských študentov študujúcich v zahraničí, v Nemecku 21 %, USA 12 %, Francúzsko, Česká republika a Spojené kráľovstvo 8 %.

Tretou kategóriou je podľa Bajkova et.al (2018) časovo ohraničená pracovná emigrácia. Emigrácia mladých ľudí za prácou do zahraničia sa deje dvoma spôsobmi: prostredníctvom špeciálnych programov pre mládež, ktoré ponúkajú vlády niektorých krajín alebo sú mladí ľudia vysielaní firmami, v ktorých pracujú, alebo hľadajú prácu v zahraničí samostatne. Podľa sociologického prieskumu chce 39 % mladých ruských občanov pracovať na určitú dobu za hranicami RF. Naopak 25 % si vie svoj život predstaviť za hranicami na dobu neurčitú, respektíve navždy. Rjazancev et.al (2017) poukazujú nato, ako dočasná pracovná emigrácia mladých ľudí a študentská emigrácia postupom času prerastajú do emigrácie za trvalým pobytom v zahraničí.

Lukjanec a Maximova (2016) vo svojej štúdií poukazujú na fenomén emigrantov študentov, takzvaných "večných študentov v zahraničí". Jedná sa o študentov, ktorí v zahraničí absolvujú spravidla dve a viac vzdelávacích, alebo výmenných programov, s cieľom predĺžiť pobyt za hranicami Ruskej federácie.

Bajkov et.al (2018) vo svojom článku poukazujú na absenciu prijatia vládneho konceptu alebo dokumentu zaoberajúceho sa návratom mladšej ruskej emigrácie naspäť do Ruska. V roku 2006 vypracovala vláda RF štátny program pre návrat vedcov, ktorí predtým opustili Ruskú federáciu, spomínaný je aj v predchádzajúcej kapitole. Okrem spomínaného dokumentu neexistuje na štátnej úrovni program alebo stratégia pre návrat vysokokvalifikovaných pracovníkov, študentov, alebo mladých ľudí. Trifonova (2017) vo svojej štúdií poukazuje na finančnú stratu pre štát, ktorú spôsobuje odliv mladých ľudí do zahraničia a spomínaný celostný koncept migračnej politiky, ktorý by obsahoval aj problematiku emigrácie a zameriaval by sa komplexne na riešenie odchádzajúcich vedcov a vysokokvalifikovaných špecialistov by predstavoval jeden z mnohých riešení problému aký "brain drain" pre Ruskú federáciu predstavuje.

Záver

V závere nášho článku považujeme za dôležité upozorniť na spoločné závery a výsledky štúdií ruskej vedeckej obce, ktoré poukazujú na problematiku emigrácie Ruskej federácie a to konkrétne v oblasti emigrácie mladých obyvateľov a občanov RF, kvalifikovaných pracovníkov (brain drain) a vedeckých pracovníkov. Ruská vedecká obec sa zhoduje, že v RF absentuje

vládný dokument, zaoberajúci sa stratégiou emigračnej politiky, ktorý by adekvátne reagoval na migračnú situáciu v krajine.

Na záver môžeme zhodnotiť, že diskurzívna analýza vedeckých článkov a štúdií ohľadom ruskej emigrácie v rokoch 2010-2018 nastavuje vláde ale aj spoločnosti zrkadlo a dôsledne zobrazuje situáciu zároveň poukazuje na nedostatky vo vládných dokumentoch a konceptoch. Považujeme za dôležité spomenúť, že súčasná (2019-2020) publikačná činnosť ruskej vedeckej obce ohľadom ruskej emigrácie je skôr absentujúca a otázkou ostáva, či pri súčasnej politickej a vládnej situácii v Ruskej federácii by vedecká obec v problematike emigrácie kriticky reflektovala absenciu angažovanosti z vládnej strany.

Literatúra

- ACHIJEZER, A. (1999): Emigracija kak indikator sostojanija Rossijskogo obščestva. *Mir Rossiji*, 4: 163-175.
- ALEŠKOVSKIJ, I. (2011): Tendenciji meždunarodnoj migraciji naselenija v sovremennoj Rossiji v uslovijach globalizacii. *Vek globalizacii*, 1: 159-181.
- ALEŠKOVSKIJ, I.; BOČAROVA, Z. (2014): Rossija v global'nyh migracionnyh potokach: istorija i sovremennost'. *Vestnik Moskovskogo universiteta. Serija 27 Globalistika i geopolitika*, 3-4: 3-24.
- AMMOSEV, J. (2003): Kalifornija stavit na nas. *Ekspert*, 32: 47.
- BAJKOV, A. et al. (2018): Youth Emigration from Russia: Scale, Channels, Consequences. *Sociologičeskije issledovanija*, 18(11): 75-84. <https://doi.org/10.31857/S013216250002787-8>.
- DENISENKO, M. (2003): Emigracija iz Rossiji po dannym zarubežnoj statistiki. *Mir Rossiji*, 3: 157-169.
- IONCEV, V. (1999): *Meždunarodnaja migracija: teorija i istorija izučenija. Serija Meždunarodnaja migracija naselenija: Rossija i sovremennij mir. Vypusk 3*. Moskva: Dialog-MGU.
- IONCEV, V. et al (2001): *Emigracija i repatriacija v Rossiji*. Moskva: Popečitel'stvo v nuždach rossijskich repatriantov.
- IONCEV, V.; RJAANCEV, S.; IONCEVA, S. (2016): Novyje tendenciji i formy emigracii iz Rossiji. *Ekonomika regiona*, 12(2): 499-509.
- MIGRACIONNOJ POLITIKY ROSSIJSKOJ FEDERACII NA PERIOD DO 2025 GODA. Konzultant Plus, <https://legalacts.ru/doc/kontseptsija-gosudarstvennoi-migratsionnoi-politiki-rossiiskoi-federatsii-na/> [11. 9. 2021].

- LOKOSOV, V. (2014): *Migracionnyje processy v Rossiji*. Moskva: Ekon-inform.
- LUKJANEC, A.; MAKSIMOVA, A. (2016): Differencijacija emigracionnyh namerenij rossijskoj molodeži. *Naučnoje obozrenije. Gumanitarnye nauki*, 5: 17-23.
- OSN: *Department of Economic and Social Affairs Youth*. United Nations, <<https://www.un.org/development/desa/youth/what-we-do/faq.html>> [13. 9. 2021].
- PERMINOVA, E. (2004): Rynočnaja grimasa na lice rossijskoj nauki. *Valovoj Vnutrennij produkt*, 3: 68.
- PRUSS, I. (2006): Mozgi utekajut navsegda. In: ZAJONČKOVSKA, Ž.; VITKOVSKA, M. (eds.): *Postsovetskiye transformacii: otažnenije v migracijach*. Moskva: Adamant'.
- PUTIN, V. (2006): *Poslanije Prezidenta Federal'nomu sobraniju*. Oficialnyje setevyje resursy Prezidenta Rossiji, <<http://kremlin.ru/events/president/transcripts/23577>> [11. 9. 2021].
- RJAZANCEV, S.; GREBEŇJUK, A. (2014): "Naši" za granicej. *Russkije, rossijane, russko-govorjaščije, sootečestvenniki: rasselenije, integracija i vozvratnaja migracija v Rossije*. Moskva: Editorijal URSS.
- RJAZANCEV, S. (2016): Emigranty iz Rossiji: russkaja diaspora ili russkogovorjaščije soobščestva? *Sociologičeskije issledovanija*, 16(12): 93-104.
- RJAZANCEV, S.; PISMENNAJA, E. (2013): Emigracija učennyh iz Rossiji: "cirkul'acija" ili "utečka" umov. *Sociologičeskije issledovanija*, 4(13): 24-34.
- RJAZANCEV, S.; PISMENNAJA, E. (2016): Emigracija učennyh i vysokokvalificirovannyh specialistov iz Rossiji: tendenciji, posledstvija, gosudarstvennaja politika. *Sociologija*, 4: 18-27.
- RJAZANCEV, S. (2017): Russkojazyčnyje migranty v Jugo-Vostočnoj Aziji. *Sociologičeskije issledovanija*, 17(8): 67-83.
- ROSSTAT (2016): *Vypusk 2015 g., tablica 2*. Rosstat, <http://www.gks.ru/bgd/regl/b15_107/Main.htm> [22. 8. 2021].
- ROSTOVSKAJA, T.; RJAZANCEV, S. (2015): Social'no-demografičeskije charakteristiki rossijskoj molodeži. *Gosudarstvennyj sovetnik. Meždunarodnyj naučno-praktičeskij žurnal*, 2: 66-74.
- SOROKINA, M. (2010): Rossijskoje naučnoje zarubežje versus russkaja naučnaja emigracija: K opredeleniju objema i sodержanija poňatija "rossijskoje naučnoje zarubežje". *Ježegodnik Doma russkogo zarubežja imeni Alexandra Solženicyna*, 1: 75-94.

- STRATFOR (2019): *Russia Takes on its Demographic*. Rane Worlview, <<https://worldview.stratfor.com/article/russia-takes-its-demographic-decline>> [13. 8. 2021].
- TIMOFEJEVA, I. (2009): Mozgi, kotoryje my poterjali. Nezavisimaja gazeta, <<https://novayagazeta.ru/articles/2009/10/30/40638-mozgi-kotorye-my-poteryali>> [17. 9. 2021].
- TRIFONOVA, E. (2017): *Graždane kopjat deŭgi ne perejezd*. Nezavisimaja gazeta, <https://www.ng.ru/politics/2017-08-10/1_7048_emigration.html> [14. 9. 2021].
- UŠKALOV, I.; MALACHA, A. (1999): *Brain Drain: The Scale, Reasons, and Consequences*. Moscow: Editorial URSS.
- Vláda Ruskej federácie (2006): Gosudarstvennaja programma po okazaniu sodejstvija dobrovoľnomu pereseleniju v Rossijskuju federaciju sootečestvennikov, proživajuščich za rubežom. <<http://iv2.garant.ru/SESSION/PILOT/main.htm>> [13. 9. 2021].
- VOROBJOVA, O. et al. (2018): Russian Emigration at the Turn of 21st Century. *Filosofija Sociologija*, 29(2): 108-117.
- ZAJONČKOVSKAJA, Ž. (2001): Emigracija v daľneje zarubežje. *Demoskop Weekly*, 27-28.
- ZAKON RF №114-Φ3 (2016): *O porjadke vyjezda iz Rossijskoj Federaciji I vjezda v Rossijskuju Federaciju. Federal'nyj zakon ot 15.08.1996, red. Ot 30. 12. 2015, s izm. Ot 16. 02. 2016* Ped. om 30.12.2015, Konsul'tantPľus, <http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_11376/> [4. 9. 2021].

Kontakt:

Mgr. Terézia Seresová

Katedra medzinárodných ekono-
mických vzťahov a hospodárskej
diplomacie

Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave

Department of International Eco-
nomic Relations and Economic Di-
plomacy

Faculty of International Relations
University of Economics in Brati-
slava

E-mail Address: terezia.seresova@euba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9413-5517>